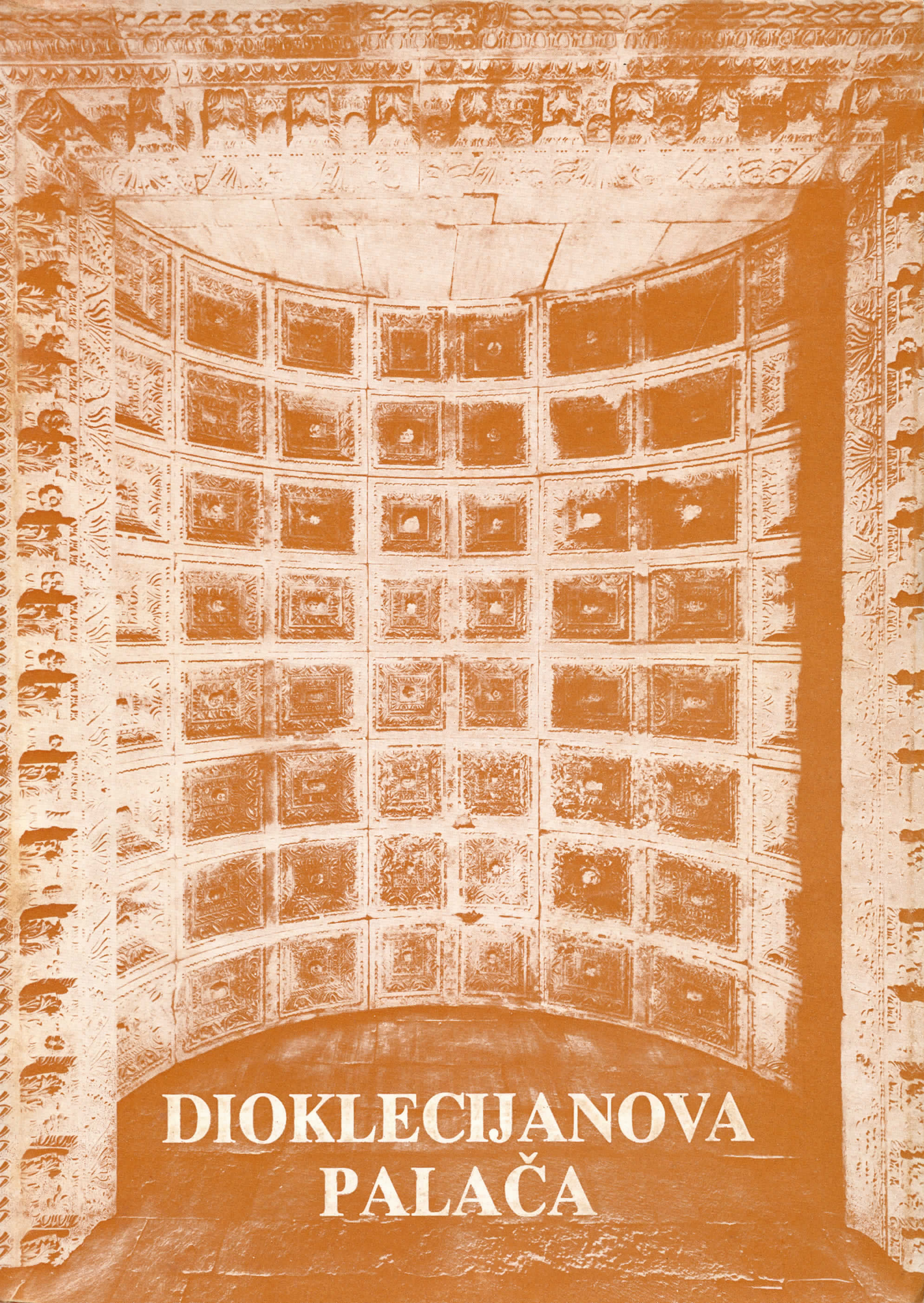

DIOKLECIJANOVA PALAČA

22431

DIOKLECIJANOVA PALAČA

FOTOGRAFIJE

ZVONIMIR BULJEVIĆ

ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE

SPLIT 1983.

Izdavač: Zavod za zaštitu spomenika kulture
Split, Iza Vestibula 3
Za izdavača: Vanja Mladina
Tisak: ČGP »DELO« Ljubljana, lipanj 1983.

Objektivnost znanstvenog promatranja reducirala je naša saznanja o Dioklecijanovoj palači na materijalne činjenice i doživljaj njezinih vrijednosti svela ponajviše na ono što je mjerljivo standardima kasnoantičke arhitekture. Sentimentalni, pak, lokalpatriotizam insistira s druge strane na dimenziji izuzetnog i kolosalnog, toliko dobro sačuvanog da mu gotovo i nema usporedbe u nekoj drugoj sredini. I u takvim konstatacijama ima nesumnjivo istine pa ona u najvećem broju slučajeva pridobiva pažnju svakoga koji o Palači nešto pročita ili je osobno razgleda. Međutim, iza te fizičke nametljivosti kojoj se često divimo, a katkada je i odviše uzdižemo, jer ipak sve što je monumentalno i staro po postanju ne mora samim time pobuditi i prevelik interes, iza te, dakle spomeničke nametljivosti svoji vrijednost daleko teže sagledljiva, čak jedva i uočljiva: to je samo nastajanje Palače, onaj slijed ljudskog angažiranja i rada od časa kad je car izrekao svoju volju, do projektantske zamisli, odnosno put od početka realizacije, do njezina završetka.

Smije se pretpostaviti, makar se mnogi ovakvom pojednostavljenju i protivili, da je jednog dana Imperator Augustus Caius Valerius Diocletianus izustio: »Fiat palatium!« Božanska, carska volja, neka ju je slobodno usporediti s božanskom moći kršćanskoga Boga kad je rekao »Neka bude svjetlost!« značila je otprilike isto, jer, tome smo svjedoci, Palača jest. U tom kratkom sažetku, u izričaju Dioklesove volje, onaj Dominus Diocletianus, Iovius, sin Jupitrov, bio je savršen poticaj svim slojevima državne vlasti, bez obzira što je ostvarenje careve želje predstavljalo veleban zadatak, vrlo složen i nadasve skup.

Vjeruje se da je samog cara neki osobni, po svoji prilici nostalgijom obilježeni razlog potakao da baš ovdje, usred današnjeg Splita, sagradi svoju Palaču. Jer kako to da on, gospodar zemalja od Britanije do Perzije i od Galije do Afrike, odabere baš taj djelić jadranskog tla. Romantičari, naravno, rado sastavljaju priče, nama ostaje da im vjerujemo ili da im se intimno priklanjamo ako nam to katkad odgovara. Nije li, naime, privlačno vidjeti gospodara svijeta, uzdignuta na istočnjački način do samog božanstva, i kao čovjeku koji ni ono »fiat palatium« ne izriče da bi demonstrirao svoju moć, već kao ljudsku želju da se poslije decenija ratovanja i lutanja, vladanja i putovanja negdje smir i to baš u rodnom kraju, doduše u prostoriima punim luksuza koji mu određuje status, tj. u palači koja je

monumentalna i raskošna jer takva, budući da je careva, treba da bude.

Razlozi su po svoj prilici drukčije naravi, one praktične, o kojoj je također ponešto kazano. Palača, što je dobro poznato, sagrađena je nedaleko Salone, glavnog grada provincije Dalmacije. Bila je tako, nalazeći se u blizini velikog grada i gotovo u središtu tadašnje rimske države, povezana i s Istokom i sa Zapadom, s balkanskim zaledjem i s Apeninskim poluotokom, s Nikomedijom i Sirmijem, s Milanom i Trijerom. Diokles i njegov suvladar Augustus Gaius Aurelius Maximianus Herculius i dva cezara Galerije i Konstancije — i bez obzira na abdikaciju prve dvojice 305. godine — trebalo je da budu u stalnu doticaju u teškim vremenima političkih i ekonomskih reformi, u trenutku kada ekspanzivna kršćanska ideologija potiče na razmišljanje izazivajući državu. To vrijeme tetrarhije, svršetak 3. i početak 4. stoljeća namrijelo je i Saloni velik ugled i još veći prosperitet što se ogleda i u sljedećim stoljećima u bogatoj povijesti salonitanskog kršćanstva.

No, caru-božanstvu trebalo je dati sve ono što mu pripada pa u realizaciju velebnog projekta uložiti sve što je moguće. Dovesti tako i graditelje s Orijenta, projektante koji će efikasno riješiti i opskrbu vodom, i careve odaje uz samo more podići iznad valova koje donosi jugo, i prirediti veličanstveni mauzolej koji je šezdesetgodišnji Diokles svakodnevno gledao pripremajući se vjerojatno i za samu smrt. I stupove iz Egipta dopremiti kad to treba, a bili su potrebni baš oni od crvena granita, i ukrcati ih u krhke lađe pa ploviti do Aspalathosa mjesec ili više dana.

Na Palači, međutim, osim doista monumentalnog graditeljstva postoji i mnoštvo detalja često nevidljivih i nedostupnih današnjem oku (a da li ih je ponekad tako skrivene vidjelo i gledalo i ono nekadašnje?) koje može otkriti tek izoštreno oko umjetnika dok rukuje fotografskim aparatom. A sve to skupa sagrađeno je i isklesano u kratkom roku: za nešto više od pet, a manje od deset godina, pa nam se to čini nemogućim i s današnjeg stanovišta procjenjivanja. Pri tome obično pomišljamo više na onaj fizički dio posla, a znatno manje na intelektualni i kreativni čin, bilo da se radi o graditeljima, tvorcima osnovne zamisli, bilo o majstorima i klesarima koji su oblikovali arhitekturu te obrađivali unutrašnju i vanjsku dekoraciju isklesanu u

kamenu. Deseci i stotine tih iskusnih vještaka svoga posla radili su zajedno s nepreglednim brojem fizičkih radnika na radilištu, u kamenolomima, na sječi drvene građe, na lađama, u raznovrsnim zanatskim radionicama. Stotine i tisuće ljudskih sudbina proteklo je odvojeno od svoga zavičaja i dovedeno u neki tuđi, njima sasvim malo ili nikako poznat kraj. Ostali su izgubljeni u beskonačnom tijeku vremena osim rijetkih slučajeva kad ih prepoznajemo u nekom znaku ili čak čitavom osobnom imenu. Danas tu nepoznatu i zapostavljenu dimenziju Palače, taj golemi ljudski rad, otkrivamo posredstvom filma i umjetnikova oka koje bilježi pomoću objektiva svoga aparata tragove dlijeta na kapitelima, frizovima, na kamenu građevine ili ornamenta.

Zvonimir Buljević je snimao ovom prilikom po carevoj Palači baš takve detalje, nisu ga privlačile toliko poznate vedute i prospekti, već ponajviše oni suprotni sadržaji, nedostupni djelići golemog ornamentalnog tkanja što ukrašava i oživljava kamene zidove. Snimio je tako i motive koji su dobro znani u neiscrpnom repertoaru dekoracije s početka 4. stoljeća, ali je pri tome traganju otkrio i svojim aparatom zabilježio i nove pojedinosti i vizure. Spoznalo se tako Buljevićevim snimanjem da je Palača još uvijek nedovoljno poznata, makar o njoj toliko znamo.

Mnoštvo fotografija od kojih je na izložbi prikazan tek jedan dio potiče da se o Palači i dalje razmišlja i da se ta Nepoznata palača učini putem raznovrsnih proučavanja i analiziranja pred našim očima i u našoj svijesti što cjelovitijom i još bližom. Tada bi i znanstveni objektivizam, spomenut na početku, kao i mnogovrsne idealizacije, što je osobito važno, imali realniji temelj za ocjenjivanje okolnosti u kojima je Palača nastala i samih ljudi koji su je stvarali. Na taj bismo se način još više približili i vremenu i čovjeku koji je postavio temelje našem gradu.

Željko Rapanić

Prednja korica: Kasetirani svod Jupitrova hrama
Stražnja korica: Začelje Jupitrova hrama

1. Portret cara Dioklecijana na novcu
2. Rekonstrukcija Dioklecijanove palače (E. Hébrard—J. Zeiller, 1912)
3. Današnji izgled Dioklecijanove palače
4. Sačuvani dijelovi Dioklecijanove palače
5. Peristil
6. Pogled na trijem dekumana
7. Motiv s Peristila
8. Sfinga faraona Tutmosisa III (15. st. prije n. e.)
9. Potpis jednog od graditelja ili klesara koji su radili na Palači
10. Dioklecijanov mauzolej
11. Pogled prema kupoli Mauzoleja
12. Portret Dioklecijana na frizu u Mauzoleju
13. Portret Dioklecijanove žene Priske na frizu u Mauzoleju
14. Kapitel u Mauzoleju
15. Kripta Mauzoleja
16—19. Detalji s nadvratnika Mauzoleja
20. Vestibul
21. Substrukcija Vestibula
22. Središnja podrumska dvorana
23. Trobrodna dvorana u podrumu Palače
24. Južno pročelje Palače
25. Zlatna vrata
26—28. Detalji sa Zlatnih vratiju
29. Potpis jednog graditelja ili klesara
30. Dio jednog mozaika
31. Terme u istočnom dijelu Palače
32. Portal Jupitrova hrama
33—35. Detalji s portala Jupitrova hrama
36—40. Likovi na konzolama nadvratnika Jupitrova hrama

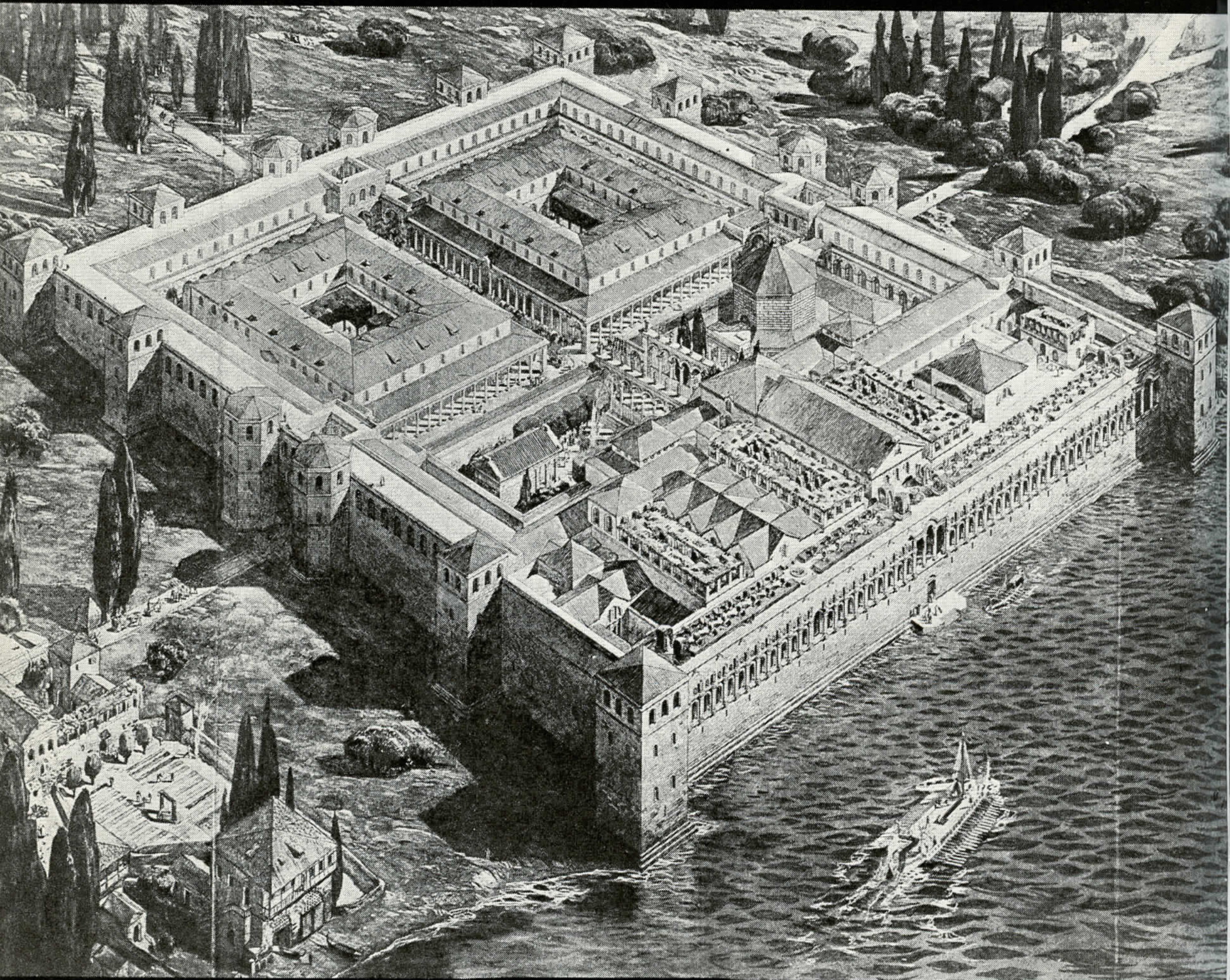

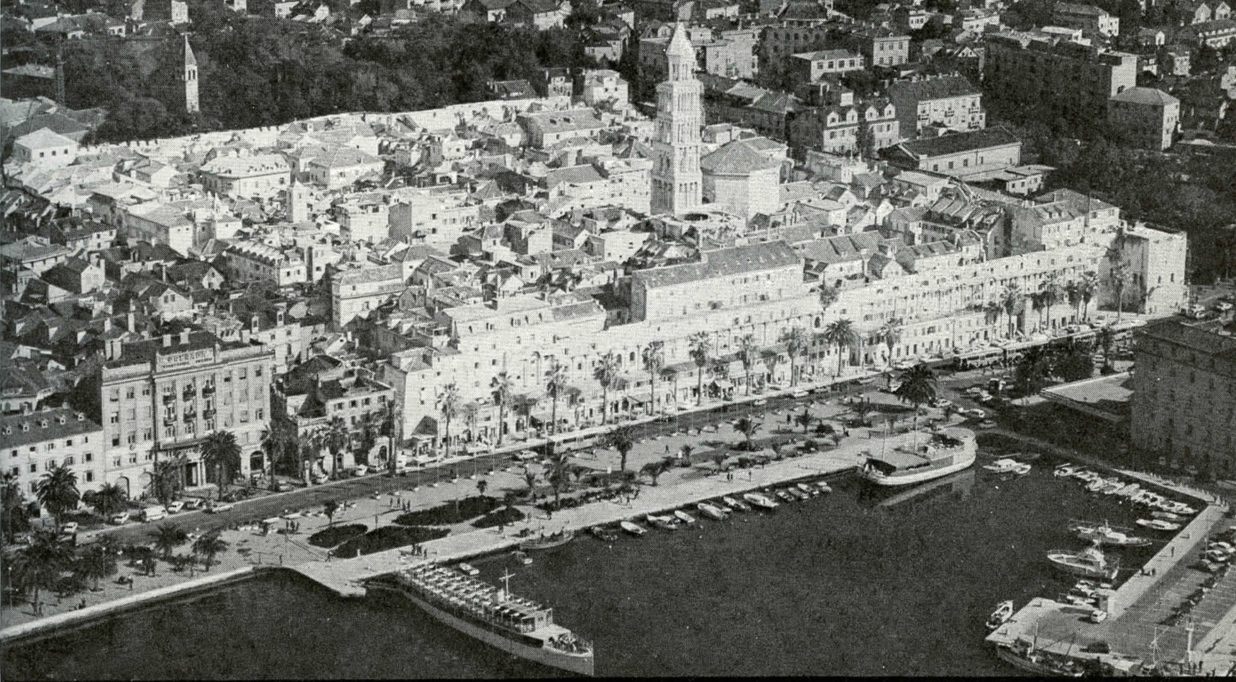

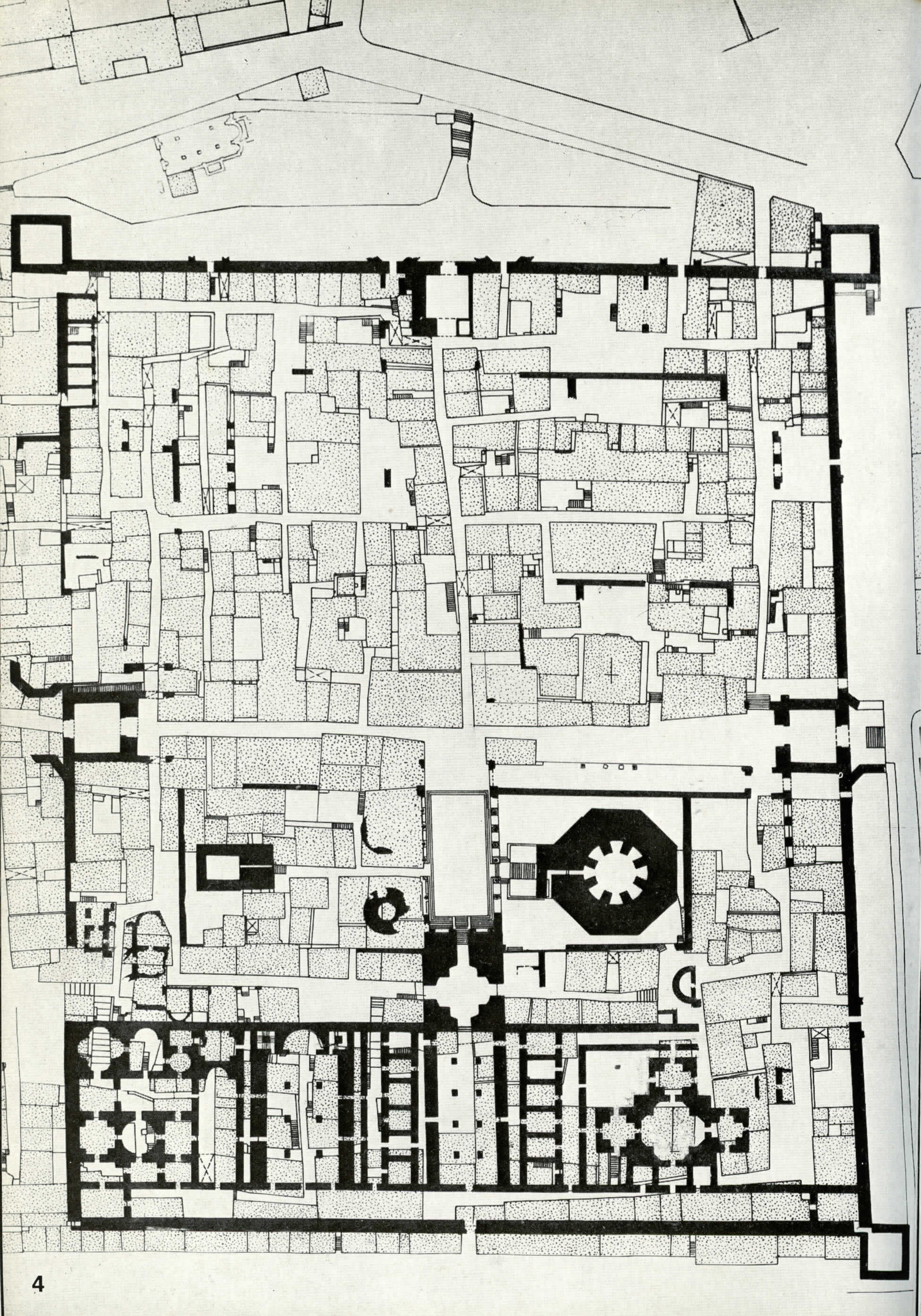

4

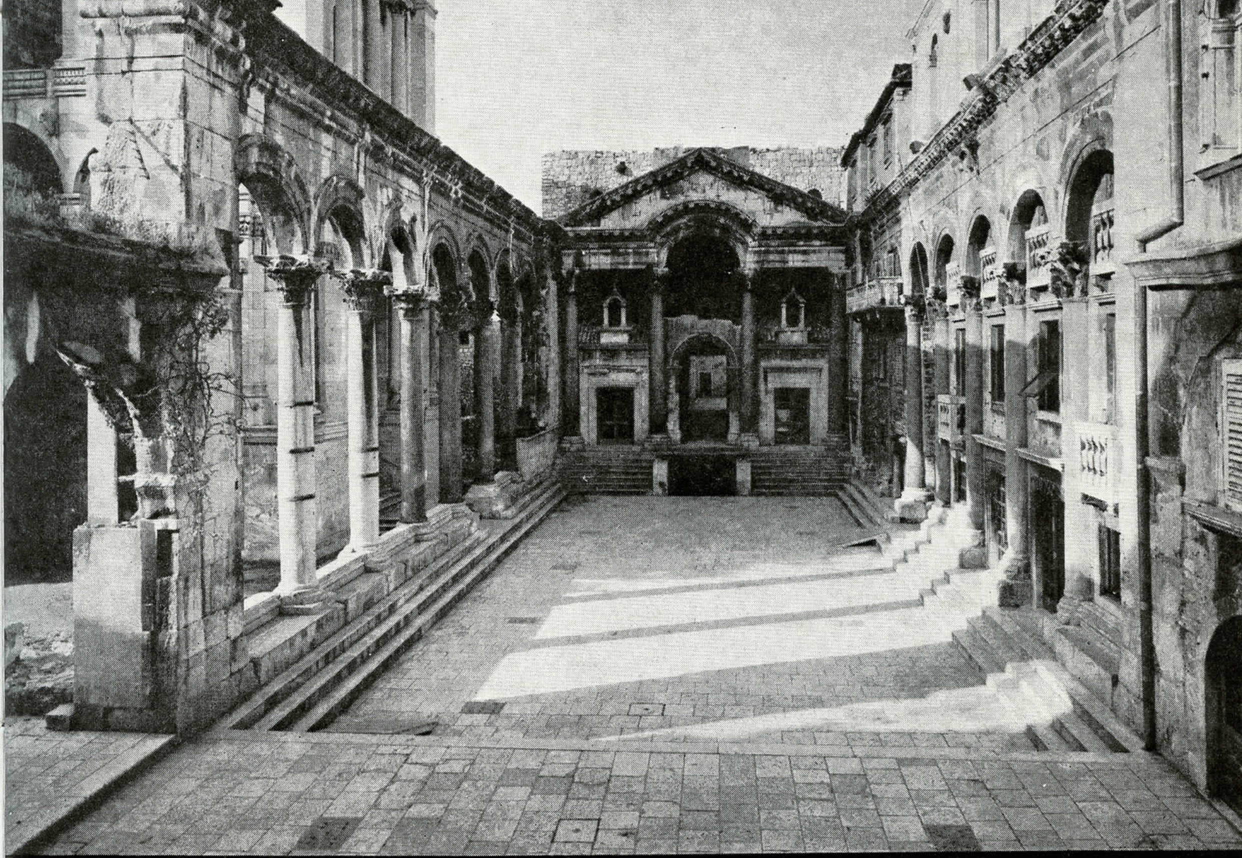

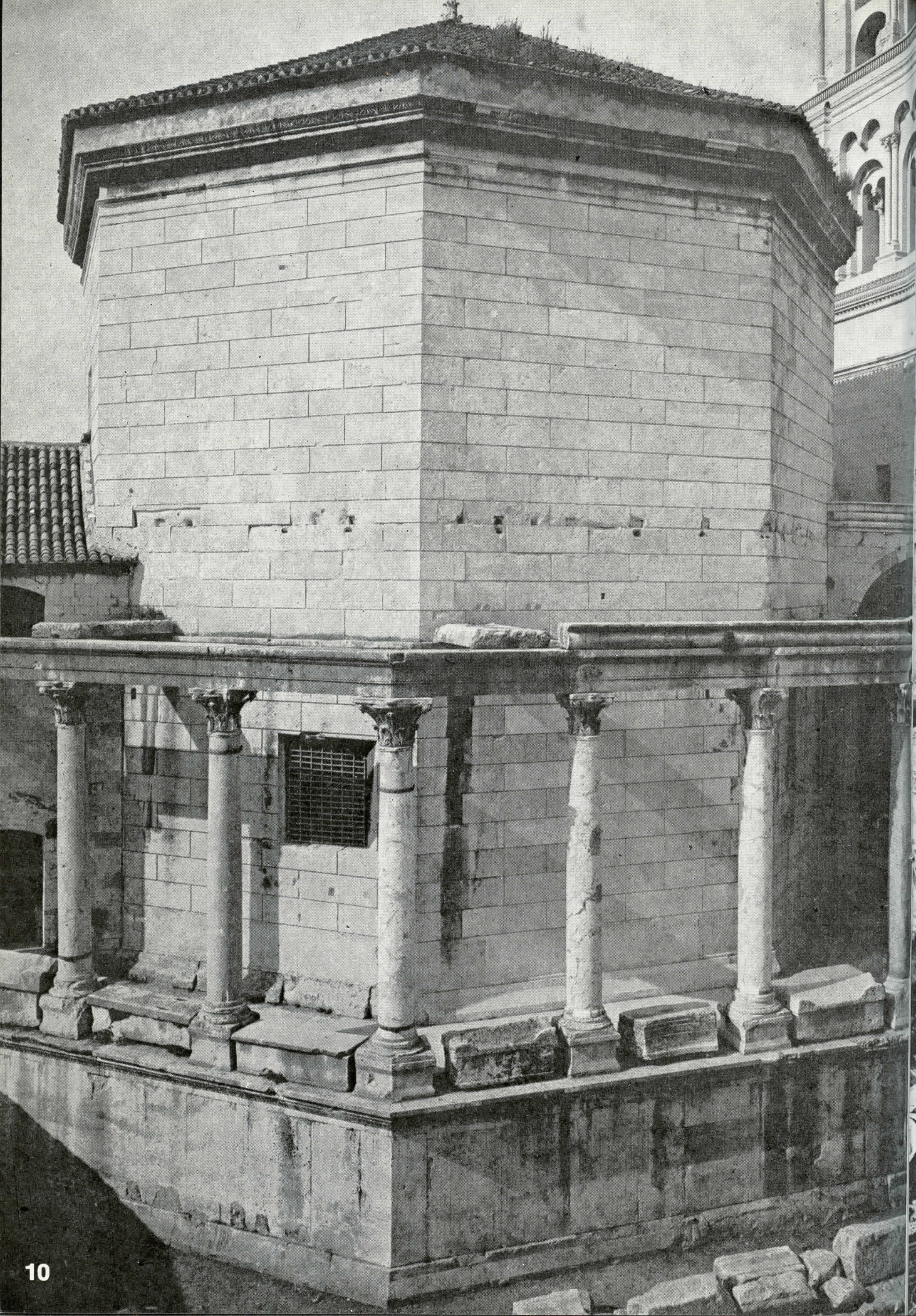

10

20
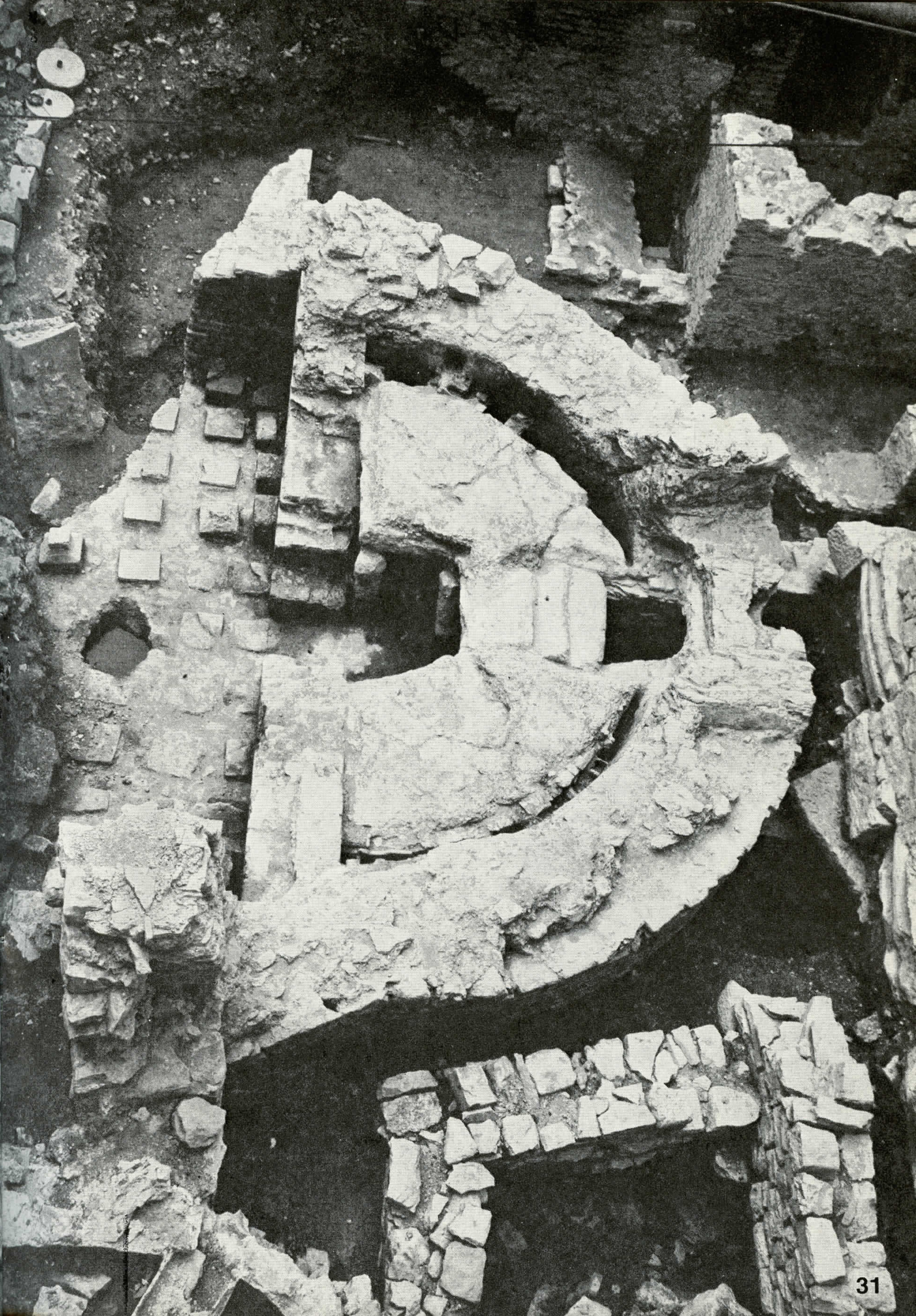
24